

NAZLI ERAY'IN ÖYKÜLERİNDE DÜŞ VE GERÇEK

NAZLI ERAY'IN ÖYKÜLERİNDE DÜŞ VE GERÇEK

Nazlı Eray'ın (d.1945), 1959'da yazdığı ilk öyküsü "Mösyö Hristo"nun 1960'da *Varlık*'ta yayımlanmasıyla edebiyat çevresinde, öykücülüğe farklı bir soluk ve renk getireceği üzerine görüş ortaklığı hâsıl olur. İlk öykülerini 1976'da yayınlanan *Ah Bayım Ah*'ta toplayan yazarın öykücülüğünün temel devitkenleri de bu eseriyle birlikte aşağı yukarı belirir. İlk öykülerinin yayımlandığı dönemde *Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı*, yazarı, "bireysel olanın öyküsünü yaz"an (1977: 75) biri olarak öne çıkarır (1977: 75). Nazlı Eray'ın hem kendi içsel hem de sosyal gerçekleri ifade etmekte asla vazgeçmediği yöntemler başından beri 'fantezi, rüya ve gerçek'in alışımı olacaktır. O, edebî faaliyetlerini anlattığı bir yazısında büyük hayranlık duyduğu ressam Diego Rivera'nın "Düşlerim benim için asıl gerçeklerdir. Gerçek ise benim için yalnızca bir fantezi" (Eray, 1982: 75) sözlerini yazarlığının tüm dönemlerinde benimseyecektir.

Dr. Macit BALIK

**NAZLI ERAY'IN
ÖYKÜLERİNDE
DÜŞ VE GERÇEK**

Dr. Macit BALIK

Genel Yayın Yönetmeni • Yaşar HIZ
Editör • Taşkın KÖKSAL
Kapak Tasarım & Dizgi • Hatice Uzun
Birinci Basım • © Aralık 2015
ISBN • 978-605-324-346-5

© copyright

Kitap & Cafe Serüven, Gece Kitaplığı'nın yan kuruluşudur. Bu kitabın yayın hakkı Gece Kitaplığı'na aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt
Son Çağ
Sertifika No:25931

Merhum babamın aziz hatırasına...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	13
1. NAZLI ERAY'IN BİR YAZAR OLARAK PORTRESİ..24	
1.1. Hayatı	24
1.2. Sanat Anlayışı	26
1.3. Eserleri	31
1.3.1. Öyküleri	31
1.3.2. Romanları	36
1.3.3. Diğer Eserleri	45
2. NAZLI ERAY'IN ÖYKÜLERİNDE DÜŞ, DÜŞLEM VE GERÇEKLİK	47
2.1. Gerçeklik	47
2.1.1. Otobiyografik Gerçeklik	47
2.1.2. Öykü Kişisi Olarak Yazar	52
2.1.3. Toplumcu Gerçekçilik	55
2.1.4. Evlilik	59
2.1.5. Kadın	61
2.1.5.1. Kadın ve Yazı	63
2.1.5.2. Serüven Düşkünü Kadın	68
2.1.5.3. Kentsoylu Kadının Ruhsal Açmazları	74
2.1.5.4. Dişil Cazibe	80
2.1.6. Erkek	81
2.1.7. Ruhsal Gerçeklik	82
2.2. Fantastik	86
2.2.1. Düş	92
2.2.2. Olağanüstü Fantastik	104
2.2.3. Metamorfoz	115
2.2.4. Tekinsiz Fantastik	117
2.2.5. Masal	119
2.2.6. Bilim-Kurgu	125
2.2.7. Mitoloji	129

SONUÇ	134
KAYNAKLAR.....	138

ÖNSÖZ

Türk hikâyeciliğinde *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* ile başlatılan fantastik ve fantastiğe sınır komşusu olarak tekinsiz ve olağandışını anlatının odağına alan ürünleri Ahmet Mithat'ın *Çengi'si*, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Gulyabani'si* ve Peyami Safa'nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* ile sürdüren Berna Moran'a göre popüler anlatı sınıfının son dönem sacayağını fantezist tarzıyla Nazlı Eray oluşturur.

Eray'ın, yazın macerasına başladığı yetmişli yılların sonundan şimdiye kadar yazdığı roman ve hikâyelerde fantastik yazın çabası içinde olduğu, düş ile gerçeği iç içe verdiği, büyülü gerçekçiliğin öncülüğünü yaptığı, fantezist yazar olduğu hatta kimi zaman gerçeküstücü çizgiyi yakaladığı şeklindeki görüşler söyleneğelmştir. Fakat onun eserlerinin genelini kapsayacak söylemlerden kaçınılmıştır. Hakkında yazılanlar kuramsal arka plandan mahrum olduğu için de farklılık göstermekte ve kimi zaman edebî metnin kendisiyle çelişebilmektedir. Kavramların belirsizliği içinde dönemin edebiyat çevrelerince belli bir sınıfa dâhil edilmemiş olan Nazlı Eray'ın öykülerinin incelendiği bu çalışmada öncelikle kavramsal çerçeveleri netleştirip savruk değerlendirmelerin etkisini ortadan kaldırmak hedeflenmiştir. Özellikle rüya, fantastik, tekinsiz, masal, mitoloji ve bilimkurgu gibi imkânların Nazlı Eray'ca yoğun biçimde kullanılması, onun bu tekniklerle yazdığı öyküler üzerinde akademik çalışma zemini hazırlamıştır. Buna rağmen özellikle fantezist ürünler üzerinde yeterli düzeyde akademik çalışmanın yapılmadığı da aşikârdır. Çağdaş Türk hikâyeciliğinde fantezi yazarlığının değışmez isimlerinden biri olmasına karşın Nazlı Eray'ın öyküleri üzerine yazılanlar makale ve röportaj düzeyinde kalmıştır. Son olarak Nazlı Eray'ın öykülerinin yaratımına etki eden tekniklere ilişkin yeterli çalışmanın yapılmamış olması bu incelemenin hazırlanmasının itekleyici gücü olmuştur.

Nazlı Eray'ın Öykülerinde Düş Ve Gerçek

Bu çalışma, Nazlı Eray'ın 1976 ile 1989 yılları arasında yayınlanan *Ah Bayım Ah*, *Geceyi Tanıdım*, *Kız Öpme Kuyruğu*, *Hazır Dünya*, *Eski Gece Parçaları*, *Kuş Kafesindeki Tenor*, *Yoldan Geçen Öyküler*, *Aşk Artık Burada Oturmuyor* adlı eserlerini kapsamaktadır. Kitapta Eray öykülerinin esasını oluşturan fantezilerin hangi tekniklere yaslandığını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Son kitaplarından biri olan ve anı-öykü karışımı (melez) bir tür görüntüsü arz eden *Kapıyı Vurmadan Gir*'de ve yer alan metinler kesin bir şekilde öykü kategorisine girmediği ve *Kalbinde Kadın Taşıyan Erkekler Birahanesi* de çalışma tamamlandıktan sonra yayımlandığı için incelemeye dâhil edilmemiştir. Edebiyat dünyasına girdiği ilk günden son ana kadar fantezist tutumundan vazgeçmeyen Nazlı Eray'ın öykülerinde düş, fantastik, olağanüstü, masal ve bilimkurgu gibi olanaklar onun imgelem dünyasını besleyen mecralar olagelmıştır. İncelemede Nazlı Eray'ın fantezi üretimine imkân sunan bu kavramlar üzerinde yoğunlaşarak öykülemelerinin hangi tekniklere yaslandığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Eser, “Giriş”, “Sonuç” ve “Kaynakça” dışında, “Nazlı Eray'ın Bir Yazar Olarak Portresi” ve “Nazlı Eray'ın Öykülerinde Düş, Düşlem ve Gerçeklik” başlıkları altında hazırlanan iki ana bölümden oluşmaktadır.

“Giriş”te, bir öykücü olarak Nazlı Eray'ı tanımayı sağlayan ayırt edici vasıflar, öykülerinin genel karakteristikleri, ne tür öyküler yazdığı, öykülerinin yaslandığı temel kavramlar, bu kavramların sınırları ve tanımları, dönemin edebiyat çevrelerinin kendisine bakışı, Türk öykücülüğündeki konumlandırılışı ve tezin ulaşmak istediği hedefler belirtilmiştir.

İlk bölümde ise yazarın kısa biyografik bilgisi ve yetiştiği şartlar üzerinde durulmuş, tüm eserleri için geçerli kılınabilecek sanat anlayışı verildikten sonra yayınlanmış tüm eserleri kısaca tanıtılarak Eray'ın yazar portresi ortaya konulmuştur.

İncelemenin ana gövdesini oluşturan ikinci bölümde

ise Nazlı Eray'ın öykülerinde kullandığı fantezi / fantastik unsurları ve bunları kurgulama tekniklerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. İlk olarak gerçeklik ve alt sınıflarının oluşturulduğu bu bölümde Eray'ın fantezi üretimine zemin hazırlayan kurgusal gerçekliklerin farklı boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Bunlar özetle özyaşamsal izlekler ve alt başlıkları olarak yazarlık; toplumcu gerçekçilik ve yine buna bağlı olarak kadın, erkek, evlilik ve son olarak ruhsal gerçeklik başlıklarıyla mercek altına alınmıştır.

Son bölümün alt başlıklarından olan “Fantastik” de kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Yazarın temayı veriş yordamı olarak kullandığı fantezilerin oluşumuna kaynaklık eden öncül imkânlardan “Düş”, birinci alt başlığı oluşturmaktadır. İncelenen öykülerde yazarın rüya atmosferini yakaladığı noktalar tespit edildikten sonra gerekli görülen yerde psikanalitik okuma yapılarak imgelemin temelinde yatan dürtüler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Nazlı Eray'ın öykülerinde fantastiğe yakın bulunan noktalar ise aynı bölüm içerisinde “Olağanüstü”, “Tekinsiz” ve “Metamorfoz” başlıkları altında ele alınmıştır. Son olarak “Masal”, “Bilimkurgu” ve “Mitoloji” unsurları tespit edilerek yazarın fantezi üretiminde beslendiği mecralar genel bir kanı oluşturacak şekilde tasnif edilip incelenmiştir.

Nazlı Eray'ın nesnel gerçeklik ve fantezi gerçekliği içerisinde oluşturduğu öykülerinde zaman olarak gece yarısının ve akşamın, ev ve yatak gibi kapalı mekânların yanı sıra sokak ve caddelerin de seçildiği görülür. Psikolojik sorunlarla boğuşan ve gerçekleşmemiş arzularının peşinde koşan insanların birçok öyküde tipiklik göstermesinin yanında, anlatımın çoğunlukla birinci tekil ağızdan yapılması, anlatıcının birkaç öykü dışında hep kadın oluşu, olayların kadının yaşama bakışından verilmesi, halk söyleyişlerinden, masallardan sıkça istifade etmesi onun öykülerinin öne çıkan yönleri olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın “Sonuç” bölümünde, incelenen öyküler neticesinde elde edilen bulgularla Nazlı Eray'ın öykülerini yaratırken

Nazlı Eray'ın Öykülerinde Düş Ve Gerçek

kullandığı teknikler ortak bir paydada değerlendirilmiştir.

Çalışmanın hazırlanması süresince beni sabırla takip edip yapıcı eleştirileriyle yönlendiren değerli hocam Sayın Prof. Dr. Yaşar ŞENLER'e, görüş ve eleştirileriyle her zaman ufuk açıcı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU'ya, Yrd. Doç. Dr. Fatih GENCER'e, Yrd. Doç. Dr. Celal ASLAN'a ve aileme teşekkür ederken, akademik hayatımızın şekillenmesinin baş mimarı olarak her daim bizi cesaretlendirip destek veren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ramazan KAPLAN'a sonsuz teşekkürü borç bilirim.

Macit BALIK

Ankara-2015